

СЕКЦІЯ 6

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ОСІБ З ПОРУШЕННЯМИ ЗДОРОВ'Я

УДК 376.36:373.2

К. Е. Деменко

*магістрант спеціальності
Спеціальна освіта
(Логопедія. Спеціальна психологія)*

К. О. Зелінська-Любченко

*кандидат педагогічних наук,
старший викладач,
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка*

ЗАГАЛЬНЕ НЕДОРОЗВИНЕННЯ МОВЛЕННЯ У ДОШКІЛЬНИКІВ ЯК ГОЛОВНА ПЕРЕШКОДА СТАНОВЛЕННЮ ПОВНОЦІННОЇ ОСОБИСТОСТІ

У статті висвітлена проблема загального недорозвинення мовлення у дошкільників як головна перешкода становленню повноцінної особистості.

В статті освещена проблема общего недоразвития речи у дошкольников как главное препятствие становлению полноценной личности.

The article outlines the problem of general underdevelopment of speech in preschool children as a major obstacle to the formation of a full-fledged personality.

Ключові слова: загальне недорозвинення мовлення, соціалізація, діти дошкільного віку.

Ключевые слова: общее недоразвитие речи, социализация, дети дошкольного возраста.

Key words: general underdevelopment of speech, socialization, children of preschool age.

Постановка проблеми. Сучасному українському суспільстві, притаманний бурхливий темп соціальних змін, що зумовив виникнення актуального та проблемного питання соціалізації особистості в дошкільному дитинстві. Саме в той час, коли в людини формується уявлення про навколишній світ, явища соціального життя, взаємини між людьми, дитина повинна засвоїти багато правил, які склалися в суспільстві. Нажаль дитині із загальним недороз-

винням мовлення, через порушення мовленнєвого розвитку, важко соціалізуватися та інтегруватися в суспільство. Такі діти потребують довготривалої та комплексної корекційної роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні науковці (М. Галагузова, Н. Голованова, І. Зверева, А. Капська, Н. Лавриченко, С. Литвиненко, А. Мудрик, С. Савченко, С. Харченко) серед причин, що актуалізують розробку проблем соціалізації особистості у сучасному суспільстві виокремлюють такі як, розширення меж соціалізації та зміну уявлень про цей процес; необхідність забезпечення активного пристосування дітей до нових для них соціальних умов життєдіяльності, набуття ними соціально-емоційної рівноваги та стійкості до впливу змінних умов соціуму; ускладнення сучасних вимог суспільства до функціонування соціальних інституцій, які повинні не лише готувати дитину до дорослого життя, а й формувати її як повноцінну особистість, суб'єкт соціалізації та власної життєтворчості [3, с. 15].

Проблемою корекції загального недорозвинення мовлення цікавилися Н. Жукова, С. Карпова, Ю. Коломієць, С. Конопляста, Є. Мастюкова, Т. Філічева, Г. Чиркіна, М. Шеремет та інші.

Мета статті – висвітлити проблему загального недорозвинення мовлення у дошкільників як головну перешкоду становленню повноцінної особистості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблеми соціалізації дітей дошкільного віку зумовлені зміною соціокультурних умов формування особистості, суперечливим станом соціально-педагогічної теорії та практики. Тому головною домінантою є соціалізація особистості як результат її соціального розвитку та виховання, досягнення оптимальної форми соціальної активності та компетентності, що дає змогу дитині бути активним перетворювачем власного життя та довкілля, мати право свободи вибору і ставати суб'єктом власної життєдіяльності.

У зв'язку з цим дошкільному навчальному закладу відводиться особлива роль – спільно з сім'єю стати провідною соціальною інституцією соціалізації, яка забезпечує запровадження соціально-педагогічного супроводу соціалізації дітей дошкільного віку, спрямовує на розвиток соціально та індивідуально значущих рис особистості та її успішне функціонування як суб'єкта власної життєдіяльності у суспільному довір'ї.

У вивченні проблем соціального становлення особистості особливе місце відводиться дітям дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення, що зумовлює труднощі в процесі соціалізації, формуванням мисленнево-пізнавальної діяльності, своєчасною мовленнєвою підготовкою до школи в цілому. Під загальним недорозвиненням мовлення у дітей з нормальним слухом і первинно збереженим інтелектом слід розуміти таку форму мовної аномалії, при якій порушується формування кожного із компонентів мовної системи: фонетики, лексики, граматики. Мовленнєвий недорозвиток у дошкільників може проявлятися в різних ступенях: від повної відсутності загальноповнотипової мови до розгорнутої фразової мови з вираженими елементами лексико-граматичного та фонетико-фонематичного недорозвитку [4, с. 87].

Теоретичні та практичні засади мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку розкрито в дослідженнях А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Горбунова, К. Крутий, Л. Калмикова, М. Лісіна, Н. Луцан, І. Луценко, Т. Піроженко, Г. Ніколайчук, М. Шеремет [2, с. 189-190].

Учені зазначають, що всебічний, у тому числі й мовленнєвий розвиток дітей зумовлений їх залученням у різні види діяльності. Доведена висока ефективність ознайомлення дітей із довір'ям у мовленнєвому розвитку дітей (А. Богуш, Н. Виноградова, Л. Занков, В. Изотова, Н. Кузнецова, Н. Орланова).

Аналіз літературних даних показав, що незважаючи на зростання кількості дітей, які мають порушення мовленнєвого розвитку, серед досліджень представлено вкрай обмежене коло таких, що розглядають особливості становлення особистості таких дітей. Це

значно знижує ефективність психологічної допомоги цій категорії дітей.

Останнім часом внаслідок повсякденного використання технічних засобів комунікації (телефонний стільниковий зв'язок, телебачення, інтернет і так далі), високій зайнятості батьків побутовими (частіше фінансовими) родинними проблемами спостерігається зниження якості спілкування між дитиною та дорослим. Комп'ютери, інтернет, відеотехніка, телебачення змінили життя сім'ї. У працях А. Запорожця, Л. Божович, М. Лісіної, та ін. звертається увага на той факт, що спілкування дитини з дорослим є основою її психічного розвитку. Ще Л. Виготський говорив про те, що найбільш сприятлива атмосфера спілкування створюється в сім'ї, де з перших днів народження дитини відбувається повноцінний розвиток її особистості, її соціалізації [1, с. 207].

Нині вивченню дітей із загальним недорозвиненням мовлення присвячено ряд фундаментальних і різнобічних досліджень таких вчених, як Н. Новотворцева, Т. Філічева, Г. Чіркїна та ін. Від рівня сформованості мовлення дитини, зокрема, фонетико-фонематичної й лексико-граматичної сторін, залежить рівень опанування навчальною діяльністю, шкільними знаннями, уміннями і навичками відповідно програмових вимог.

Оскільки, мовлення щільно пов'язане із мисленням, за висновками Л. Виготського, то дитина із загальним недорозвиненням мовлення, що має порушення процесу формулювання виразу чи вислову не виконує повноцінно мисленнево-пізнавальну функцію, що негативно позначається у подальшому на оволодінні читанням і письмом в початковій школі.

У дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення формування форм спілкування відбувається із запізненням, спостерігаються стійкі труднощі у взаємозв'язку і взаємодії з оточуючими. У дітей не формується, характерне віку, розуміння емоцій, станів, відношень і дій оточуючих та самого себе [4, с. 91].

О. Шацька у своїх дослідженнях зазначала, що у дітей дошкільного віку обмежені можливості мовленнєвої кому-

нікації, супроводжуються зниженням когнітивного, афективного та вольового розвитку.

Комплекс особливостей мовленнєвого, афективно-вольового і когнітивного розвитку помітно перешкоджає організації соціальної поведінки дитини із загальним недорозвиненням мовлення заважає контактам із оточуючи дітьми. Дитина в умовах обмеженого мовленнєвого розвитку випробовує значні труднощі у встановленні смислових зв'язків між подіями, тому соціальний зміст основних його видів діяльності пригнічується предметним планом, доступним для безпосереднього сприймання [5, с. 53].

На сьогоднішні чимало робіт присвячено корекції та виправленню мовлення у дітей із загальним недорозвиненням мовлення. Проблеми ж, що стосуються соціалізації таких дітей зустрічаються досить рідко і як правило, або поверхнево, або недостатньо розроблені.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, вищесказане вимагає розв'язання суперечності між нагальними потребами соціалізації старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення і недостатнім науково-методичним забезпеченням цього процесу.

Проте, слід визнати, що незважаючи на актуальність проблематики соціалізації з позиції сучасної педагогіки і досить широке коло науковців, що займаються дослідженням соціалізації, багато її аспектів залишаються малодослідженими, зокрема особливості соціалізації дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення в умовах дошкільного навчального закладу, що становить перспективу подальших наукових розвідок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Виготський Л. С. Мислення і мова / Л. С. Виготський. – Изд. 5, испр. – М. : Лабіринт, 1999. – 352 с.
2. Основи логопедии з практикумом по звукомовленню: Учеб. посібник для студ. середовищ. пед. учеб. закладів / Т. В. Волосовец, Н. В. Горіна, Н. І. Зверева та інших. Під ред. Т. В. Волосовец. – М. : Видавничий центр «Академія», 2000. – 200 с.

3. Рогальська І. П. Соціалізація особистості у дошкільному дитинстві: сутність, специфіка, супровід: Монографія / І. П. Рогальська. – Київ: Міленіум, 2008. – 400 с.
4. Філічева Т. Б. Підготовка до школи дітей із загальним недорозвиненням мовлення в умовах спеціального дитячого саду / Т. Б. Філічева, Г. В. Чиркина – М. : Альфа, 1994. – 103 с.
5. Шацкая О. О. Формирование соціального поведения у детей 5-6 лет с общим недоразвитием речи в процессе коррекционно – логопедической работы: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.03 – коррекционная педагогика / Московский педагогический государственный университет / О. О. Шацкая. – Москва, 2003. – 192 с.

УДК 37.013.42 – 376.4 – 373.5

В. В. Кобильченко

доктор психологічних наук,
старший науковий співробітник,
Інститут спеціальної педагогіки
Національної академії
педагогічних наук України

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

У статті розглядаються концептуальні засади психологічного супроводу особистісного розвитку дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами.

В статье рассматриваются концептуальные основы психологического сопровождения личностного развития детей дошкольного возраста с особыми образовательными потребностями.

The article deals with the conceptual foundations of psychological support of the personal development of children of preschool age with special educational needs.

Ключові слова: фактори, розвиток, відхилення в розвитку, депривація, фрустрація, психологічний супровід.

Ключевые слова: факторы, развитие, отклонения в развитии, депривация, фрустрация, психологическое сопровождение.

Keywords: factors, development, developmental disorders, deprivation, frustration, psychological support.